

Nyelv és etika

Azt állítjuk, hogy az ember *közösségi lény*. Az általa végzett munka lényegi sajátossága miatt válik azzá. Tevékenységünk tölti fel személyiségünket, ennél fogva tevékenységünk lesz személyes életünk tárgya (jellemünk, mibenlétünk, sajátosságunk, különlegességünk stb.). Nem szabad azonban megfelelkezünk arról, hogy a közösség érdeke elsődleges az egyéni érdekhez képest.

Ennek megfelelően a nyelvnek és a nyelv megítélésének, minőségi megváltozásának széles körű vizsgálata természetes igény a magánélet szabadságához képest. Ha túl szélesen húzzuk meg a magánélet határait, az feltétlenül a nyilvánosság (a közösség) szférájának rovására megy. A magánélet szabadsága hovatovább már nem teszi lehetővé a széles körű tudományos kutatást, a nyelvhasználat pszichológiai, filozófiai, ontológiai, etikai problémáinak vizsgálatát. A nyelvi szabadság miatt nehéz az embereket rábírní bármilyen normarendszerre. Sokszor polgártársaink szabadságjogainak megkárosítását látjuk olyan nyelvi változások szóvátételében is, amelyek a közérthetőség rovására mennek, annak fellazulásához vezetnek.

A nyelvi közösségek fellazulása

A nyelvi közösségek fellazulásának egyik árulkodó jele az együttműködés megtagadása, ami egyaránt megfigyelhető mindkét részről. Egyfelől a hatalom különböző követelménykényszere, másfelől mindenféle tekintély és követelmény elvetése okoz kommunikációs nehézséget. A különböző hatalmi csoportok burkolt fenyegetése éppúgy tetten érhető, mint az együttműködés mindenféle formájának – nyílt vagy burkolt – megtagadása. Mindenesetre a „közreműködést”,

a kommunikációt valami megszakította, ami minden bizonnyal jelentősen befolyásolja a társadalmiszerveződést.

A mondottak összefüggnek a magánélet és a nyilvánosság észlelhető zavarával is. Az ilyen helyzetet egyaránt tekinthetik a magánélet elleni támadásnak vagy a társadalmi-közösségi társulások elleni irányultságnak. Emiatt a nyelv és a társadalom összefüggésére irányuló kutatás jelentős stresszhatást okoz a kutatóknak.

A nyelvhasználat vizsgálata két ellentétes etikai érdek ütközését váltja ki, ami gátolja az információval kapcsolatos egyetértést. A korlátlan egyéni szabadság új vonásokkal gazdagíthatja és gyarapíthatja az egyén tudását, ebben az értelemben jelentős szerepet játszik a társadalom formálásában, az új ismeretek szerzésében, ezek az előnyök azonban általában eltörpülnek azoknak a kockázatoknak a súlya alatt, amelyek magát a közösséget fenyegetik. A nagyobb egyéni szabadságra való törekvés csak megfelelő közösségi felelősségvállalással őrizheti meg elért újítási eredményeit.

A szabadság illúziója

Etika nélkül sem a tudomány, sem a társadalom, sem a világhálón való – teljes szabadságot ígérő – megnyilatkozás nem lehet működőképes. A digitális térben elhangzó gyalázkodások, sokkoló képek, szándékos félrevezetések, amelyek ma még a világos jogi szabályozások határain kívül esnek, látszólag a teljes szabadság illúzióját keltik, szemmel láthatólag személyi és szervezeti gondokat okoznak, megfosztják méltóságától a másik embert. Napjainkban sok ember, amint felmegy a hálóra, szemmel láthatólag minden érzékét elveszíti aziránt, hogy megnyil-

vánulásai milyen hatással vannak a másik félre. Ebben közrejátszik az a hiedelem, hogy nem kell félnünk a következményektől – elvégre a hálón megőrizhetjük ismeretlenségünket. A helyzet romlását jelzi, hogy sok gyalázkodó kommentet már a nevük vállalásával tesznek közzé emberek. Ez azt jelenti, hogy a pszichológiának újra kell gondolnia a névtelenség gátlástalanító hatásának a következményeit. Az emberek sokkal óvatosabban nyilvánulnak meg, ha ez közösségi keretek között történik, más szóval, ha megfelelnek a szabad véleménynyilvánítás kritériumainak. Ami persze kultúránként különböző lehet. Ezért sem lehet nemzetet és nemzeti kultúrát zárójelbe tenni. Ahol nincs nemzeti kultúra, ott felelősségteljes egyéni viselkedés sincs.

Etika és életvezetés

Az etika mint „tantárgy” vagy ismeretrendszer közösségi termék, amely hozzásegíti az egyedet a helyes életvezetéshez. A nélkülözhetetlen magatartásszabályok értelmének elsajátításával – és számonkérésével – hozzásegíti bennünket a személyek közötti kapcsolatok és a társadalmi együttélés konfliktusainak kezelésére, tudatosítja a döntések és cselekedetek erkölcsi jelentőségét.

Képessé tesz bennünket a méltányos párbeszédre, véleményünk szabatos kifejtésére, önálló meggyőződés kialakítására és annak közlésére. Ugyanakkor a mások igazsága iránti nyitottságra nevel, hozzájárul, hogy tiszteljük embertársaink erkölcsi méltóságát, felismerjük az élővilág gazdagságának, változatosságának értékét, képessé váljunk a társainkkal való kölcsönös segítség alapuló együttműködésre. Mindez ellentétben áll a szélsőséges individualizmussal, viszont hozzájárul a társas kultúra fejlesztéséhez és ezáltal a lelki egészségünk megőrzéséhez.

A nyelv a szellem létezése

A nyelv a szellem létezése – mondja Hegel. Egy nép műve. A nyelv révén a közösségi tudat egyéni tudattá, szubjektívvá válik. Ennek a szubjektív tudatnak a hordozója viszont egy meghatá-

rozott közösség sajátos vonatkozásokat mutató nyelve. Az egyéni tudat, bár szubjektív, az adott nyelv használata révén „kívülről kapja meg meghatározottságait”. Más szóval a nyelv az egyén szempontjából „már meg van teremtve”.

Oda szeretnék kilyukadni, hogy az egyes nemzeti nyelvek, a nép szellemétől függetlenül, mely bennük testet ölt, a valóságból mást domborítanak ki bizonyos helyzetekben, mivel más gondolati mélységgel rendelkeznek.

Nyelvi viharok Németországban

Nyelvi viharok dúlnak a német iskolákban. A németországi iskolákba ugyanis a gyermekek több mint harmada migrációs környezetből érkezik. Van, aki úgy véli, hogy nincs helyük az iskolában azoknak a gyerekeknek, akik alig értenek németül. Az érintett gyerekek számára elő kellene írni, hogy iskola-előkészítőbe (Vorschule) járjanak, ám ezek a meglátások nem feltétlenül találnak pozitív fogadtatásra. Egyesek szerint ez a követelmény az idegenek megszegényítésével ér fel. Az országban élő 13,4 millió gyerek közül 4,9 millió – bevett német kifejezéssel – „migrációs háttérű”, nem beszéli jól a német nyelvet. Az utóbbi gyerekek csaknem felének nehezen megy az iskola, ami mindenekelőtt a gyenge nyelvtudásra vezethető vissza. Az első generációs bevándorló gyerekek négyötöde nem németül beszél a családjával, de a másodgenerációsok fele is más nyelven kommunikál otthon. Ebből a szempontból nagyon fontos, hogy az adott gyerek milyen közegből érkezik az iskolába, milyen kultúrát hoz magával, a családja egyáltalán fontosnak tartja-e a tanulást vagy akár a német nyelvet.

Egy éveig elhúzódó menekülteljárás esetén például azt sem tudhatják biztosan, a végén valóban szükség lesz-e majd a németre.

Az európai egység szétverése

Az európai egység gondolatának mindig is számos híve volt Dantétól kezdve egészen a jelenkor némely mérvadó politikusával bezárólag. Úgy tűnik tehát, hogy e téren századokon átívelő, töretlen folytonosság áll fenn.

Jelenleg csak azt az összefüggést vizsgáljuk, hogy az európai egység megteremtésének jelszava hogyan viszonyul az európai társadalomban és történelemben ténylegesen tapasztalható sokféleséghez. Ez a jelzett kettősség az unionisták (föderalisták) és a szuverenisták egymással szembenálló álláspontjában fogalmazódik meg. Az utóbbiak szerint szükségünk van a sokféleségre. Az előbbiek viszont úgy teremtenék meg az európai egységet, hogy közben a nemzeti vagy kulturális sokféleség megszűnne. Szerintük ha a dolgok jól alakulnak, akkor egy magasabb szintű, új egység jön létre, s ezt maguk a nemzetek építik fel, amelyek minden régi

erejüket megőrzik továbbra is. E szemlélet legfontosabb jelensége a tömeges és illegális migráció támogatása. Nem a hiányzó munkaerő pótlásáról van szó, hanem arról, hogy ez a migráció hosszú távon egy radikális lakosságcsere formájában a nemzeti identitás egyik alapelemét, az őshonos lakosság létét rombolja le, mivel a sok száz ezres migránstömeg jelentősen hozzájárul a nemzeti öntudat felszámolásához. A migránszállítmányozóknak épp ez a céljuk, hogy olyan embermasszát akarnak létrehozni Európában, amely tetszés szerint formálható. A migrációval valójában az európai sokféleség felszámolása folyik.

Simon Miklós: Ikarosz